

ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ІНЦИДЕНТУ В КЕРЧИНСЬКІЙ ПРОТОЦІ

Олександра Сергіївна ДЗЮБА,

*студентка третього курсу гуманітарно-правового
факультету Національного аерокосмічного
університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»*

Науковий керівник: *Матвеева А. В.,*

*канд. юрид. наук, с.н.с., доцент кафедри права
Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський
авіаційний інститут»*

У 2003 році Росія і Україна підписали угоду про співпрацю у використанні Азовського моря і Керченської протоки [3]. Договір визнає вільне плавання торгових і воєнних кораблів обох держав через протоку. Угода спрощувалася Спільної заяви про те, що Керченську протоку та Азовське море є історичними внутрішніми водами.

Після вторгнення Росії до Криму в 2014 році вона окупувала західну сторону протоки, а в травні 2018 року відкрила міст через Керченську протоку, який російські назвали «Кримським мостом». Угода також передбачає, що російсько-українське морське співробітництво в протоці має регулюватися «шляхом виконання існуючих угод» і відповідно до міжнародного права, таким як UNCLOS. В цьому відношенні Росія порушила угоду 2003 року, не виконавши свої зобов'язання по UNCLOS.

Росія одноосібно контролює протоку, яка є єдиним можливим виходом до Азовського моря. Стан вод неясний, але в кінцевому підсумку було підтверджено, що відповідно до двосторонньої угоди Азовське море складається з внутрішніх вод, разом які використовує Україна і Росія. Однак кордону водойм не розмежовано. Ситуація ускладнюється через триваючий конфлікт між двома державами з приводу суверенітету Криму.

Делімітація цих вод за угодою, швидше за все, неможлива, так як поставить Україну в дуже невигідне становище. Однак теоретичне розмежування разом з перекладом внутрішніх вод в морські здається більш відповідним. Тоді Росія захопить більшу частину морських зон в Азовському морі, залишивши Україні лише невелику частину моря, яка буде оточена російськими водами і як і раніше не буде мати прямого виходу на протоку.

Україна була частиною СРСР до здобуття незалежності в 1991 році. Азовське море в той час вважалось внутрішніми водами Росії. Це повинно було змінитися з 1991 року, коли Україна стала незалежною державою, і з цього моменту на березі Азовського моря було дві суверенні держави. Як і в подібних ситуаціях, між Росією і Україною постало питання про розмежування моря між обома державами, яке не було вирішене в первісному Договорі між Україною та Російською Федерацією від 2003 року про українсько-російський

державний кордон [4]. Деякі питання морського співробітництва вирішені в Угоді про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки [5]. Однак ця Угода залишала проблему розмежування для вирішення в майбутньому спеціальною угодою. Такий договір ніколи не заключався [6].

У тому ж році держави уклали Угоду про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки [7]. Певні труднощі виникли щодо тлумачення ст.1. У ній говориться, що Азовське море і Керченська протока мають статус внутрішніх вод. Однак це питання було розглянуто у Спільній заяві Президента України і Президента Російської Федерації щодо Азовського моря і Керченської протоки від 24 грудня 2003 г. Вони підтверджують ст. 1 Угоди про співробітництво від 2003 року. Цей режим збиває з пантелику, і на багатьох картах застосовується «звичайний» або «пропонований» поділ морських зон в Азовському морі відповідно до положень LOSC.

Через те, що політична ситуація в регіоні змінилася, постало питання компетенції Росії регулювати прохід через протоку. Ситуація розгорілася, коли Росія ініціювала будівництво моста, що з'єднує два півострова через протоку. Міст став служити виправданням труднощів судноплавства через протоку. Російська влада розпочала забороняти і припиняти судноплавство через будівельні роботи, а поки забороняє його з міркувань безпеки [8]. З іншого боку, архітектура моста перешкоджає доступу деяких типів суден в українські порти, розташованих в Азовському морі [6].

Вирішальне значення для вирішення спору має визначення правового статусу Керченської протоки. Схоже, що вона не віднесена до Частини III LOSC, тому що не відповідає просторовим вимогам. Вона з'єднує лише територіальні моря однієї держави. Дії Росії є частиною триваючої агресії з 2014 року в порушення Статуту ООН. Однак через існування збройного конфлікту поведінка Росії не є порушенням UNCLOS, оскільки морське право замінюється правом ведення війни на морі. У будь-якому випадку втручання Росії в українські військові кораблі порушує свободу судноплавства відповідно до режиму мирного часу UNCLOS, а також двосторонньою угодою 2003 року по Керченській протоці. У той час як напад Росії на українські військові кораблі і буксири представляється законним застосуванням сили в рамках *jus in bello*, пов'язане з вторгненням і окупацією Криму, звернення Росії із захопленими в полон українськими моряками як зі звичайними злочинцями, а не як з військовополоненими, порушує міжнародне гуманітарне право.

Підводячи підсумок, ситуація повинна визначатися рішенням незалежного міжнародного суду (СПС). До тих пір претензії обох держав залишаються суперечливими. Ця ситуація виникла, зокрема, через 1) відсутність делімітації Азовського моря і 2) анексії Кримського півострова і домагань на його морські зони. Однак, поки півострів знаходиться під суверенітетом Росії, Україна повинна визнати свою компетенцію визначати прохід через протоку. З іншого боку, Росія повинна діяти відповідно до міжнародних зобов'язань, особливо з вимогою співпраці, передбаченою в ст. 44 і 123 UNLOSC.

Крім того, слід взяти до уваги зазначене рішення Міжнародного суду у справі «Суперечка про межі між островами і морями», в якому неявно встановлена вимога про співпрацю в аналогічній ситуації і там, де цього вимагають «практичні потреби». Проте, Росія може користуватися своїм правом регулювати і припиняти судноплавство через Керченську протоку, тому що про-

тока є частиною внутрішніх вод Росії. Що стосується Азовського моря, то ці води ще не розмежовані, і сумнівно, що Росія або Україна продовжать таке розмежування в найближчому майбутньому. Таким чином, відповідно до Угоди про співробітництво від 2003 року Росія і Україна можуть розглядати Азовське море як свої внутрішні води. На підставі цього статусу вони мають право здійснювати свої права і обов'язки в спільному володінні акваторіями, тобто над усім морем, і щодо прав іншого співвласника. Таким чином, обидві держави мають право проводити інспекції всюди на морі. У разі контролю над російськими або українськими судами він повинен здійснюватися відповідно до угод і договорів, укладених сторонами. Такий контроль не повинен перевищувати розумний обсяг.

Підводячи підсумок, ситуація повинна визначатися рішенням незалежного міжнародного суду (СПС). До тих пір претензії обох держав залишаються суперечливими. Ця ситуація виникла, зокрема, через 1) відсутність делімітації Азовського моря і 2) анексії Кримського півострова і домагань на його морські зони. Однак, поки півострів знаходиться під суверенітетом Росії, Україна повинна визнати свою компетенцію визначати прохід через протоку. З іншого боку, Росія повинна діяти відповідно до міжнародних зобов'язань, особливо з вимогою співпраці, передбаченою в ст. 44 і 123 UNLOSC.

Крім того, слід взяти до уваги зазначене рішення Міжнародного суду у справі «Суперечка про межі між островами і морями», в якому неявно встановлена вимога про співпрацю в аналогічній ситуації і там, де цього вимагають «практичні потреби». Проте, Росія може користуватися своїм правом регулювати і припиняти судноплавство через Керченську протоку, тому що протока є частиною внутрішніх вод Росії.

Список використаних джерел:

1. Гроций / В. Ф. Коровин // Новая философская энциклопедия : в 4 т. / пред. науч.-ред. совета В. С. Стёпин. 2-е изд., испр. и доп. М. : Мысль, 2010. 2816 с.
2. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057#Text
3. Договор між Україною та Російською Федерацією про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_205#Text
4. Договор між Україною та Російською Федерацією від 2003 року про українсько-російський державний кордон URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_157#Text
5. Agreement between the Russian Federation and the Ukraine on cooperation in the use of the sea of Azov and the strait of Kerch URL: www.ecolex.org/details/treaty/agreement-between-the-russian-federation-and-the-ukraine-on-cooperation-in-the-use-of-the-sea-of-azov-and-the-strait-of-kerch-tre-149547/?q=agreement+between+the+russian+federation+and+the+ukraine+on+cooperation+in+the+use+of+the+sea+of+azov+and+the+strait+of+kerch
6. Koval D., Schatz V., Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov. Part I: The Legal Status of Kerch Strait and the Sea of Azov, Voelker Rechtsblog 2018. URL: voelkerrechtsblog.org/ukraine-v-russia-passage-through-kerch-strait-and-the-sea-of-azov/15/08/2019.
7. Азовское море и Керченский пролив – внутренние воды России и Украины, говорится в Договоре между Российской Федерацией и Украиной о сотрудничестве в использовании Азовского моря и Керченского пролива, подписанном по итогам переговоров президентов России и Украины URL: kremlin.ru/events/president/news/30030
8. Filatov Y., Russian perspective on Kerch Strait incident, The Irish Times 2018, available: URL: www.irishtimes.com/opinion/letters/russian-perspective-on-kerch-strait-incident-1.3714950 15/08/2019.